

Efektywność ekonomiczna nakładów na profilaktykę
VS.
Wskaźniki ekonomiczne oceny programów
skuteczność programów profilaktycznych

Małgorzata Marzec

Plan prezentacji

- 1. Wstęp
- 2. Cel programu a efektywność programu.
- 3. Definicja wskaźnika
- 4. Rodzaje wskaźników
- 5. Przykłady wskaźników do zastosowania przy ocenie programów profilaktycznych.
- 6. Przykładowe narzędzia do oceny programów profilaktycznych.

Cel programów profilaktycznych – opis programów

- Cel programów trudno mierzalny
- Dążymy do zmierzenie czyli „zliczenia”
- Działania profilaktyczne często związane są tylko z obserwowaniem zjawisk, nie mamy praktycznej możliwości ich policzenia .
- Programy profilaktyczne obejmują swoim działaniem dzieci i młodzież, która wskazuje już pierwsze symptomy i/lub problemy związane ze zdrowiem psychicznym lub z dobrym funkcjonowaniem społecznym

Ocena skuteczność programu – ocena nakładów czy efektów?

- Ocena zależy od efektów – celów wprowadzanych nakładów
- Problem z porównaniem programów – różne cele.
- Czy porównanie programów poprzez ocenę efektywności ekonomicznej jest sensowna?
- Jak ocenić efektywność ekonomiczną : przekazania wiedzy o rozmiarach zachowań ryzykownych i ich bezpośredniego wpływu; organizacji czasu wolnego – sposobach spędzania czasu wolnego jako alternatyw dla zachowań ryzykownych; trening umiejętności rozpoznawania i radzenia sobie z negatywnymi wpływami społecznymi
- To może być jedno z kryterium oceny ...

Narzędzia pomiaru efektywności

- Efektywność – działanie, którego celem jest osiągnięcie danego efektu przy wykorzystaniu jak najmniejszej ilości dostępnych zasobów lub też osiągnięcia najlepszego rezultatu przy wykorzystaniu określonej ilości zasobów .
- W zarządzaniu wyróżnia się trzy podejścia do efektywności:
 - Podejście celowościowe – związane ze stopniem realizacji zamierzonego celu, w dalszej kolejności z poziomem wykorzystanych dostępnych zasobów,
 - Podejście systemowe – związane z umiejętnością pokonywania przez organizację braku pewności płynącej z otoczenia oraz kształtowaniem przez nią otoczenia w kierunku dogodnym dla niej samej
 - Podejście wielokryterialne – związane z osiąganiem wyznaczonych celów, spełnieniem określonych warunków i utrzymywaniem nałożonych standardów.
- Ocena efektywności ekonomiczna – relacje efekt/nakłady lub różnica między efektami i nakładami
- Słowa bliskoznaczne – optymalny , sprawnie działający, skutecznie działający, oszczędnie działający, wydajnie działający

Ewaluacja programów profilaktycznych

- Badanie i ocena wartości programu
- Cel: zrozumienie istoty wprowadzenia programu
- Może być prowadzona z punktu widzenia różnych kryteriów (w tym między innymi skuteczności, efektywności, użyteczności i trwałości)

Kryteria ewaluacji

- Skuteczność programu: Czy cele programu zostały zrealizowane? W jakim zakresie/ Czy zastosowane narzędzia przyniosły spodziewane rezultaty?
- **Efektywność programu (wydajność): Jakim kosztem uzyskaliśmy wynik i rezultat? Czy poniesione nakłady są wystarczające? Czy przy poniesieniu tych samych kosztów, rezultaty mogłyby być lepsze?**
- Użyteczność (trafność) programu: Czy program przyczynił się do zaspokojenia potrzeb grup docelowych, beneficjentów programu?
- Trwałość programu: W jakim czasie program będzie działał? Jakie są szanse , że zmiany wprowadzone w czasie programu będą trwały po zakończeniu programu?
- Wpływ odroczone: Czy program będzie miał efekty w dłuższym horyzoncie czasu? Jakie są długofalowe efekty programu?

PLUS

- Zasadność programu: Czy cele programu odpowiadają priorytetom społeczności szkolnej (odbiorcom programu)

Rodzaje ewaluacji

- Ewaluacja procesu: koncentruje się na ocenie jakości programu (badamy realizację zamierzonych wskaźników wykonania zadań, czy program odpowiadał osobom uczestniczącym w programie, czy został skierowany do właściwej grupy osób)
- **Ewaluacja wyniku : koncentrujemy się na efekcie programu (badamy czy zaszła oczekiwana zmiana, co wskazuje, że zmiana wystąpiła, czy zmiana została spowodowana programem)**
- Ewaluacja formatywna: służy udoskonaleniu programu – cel formułowanie wniosków i rekomendacji, które służą wzmocnieniu efektów w kolejnych wdrożeniach

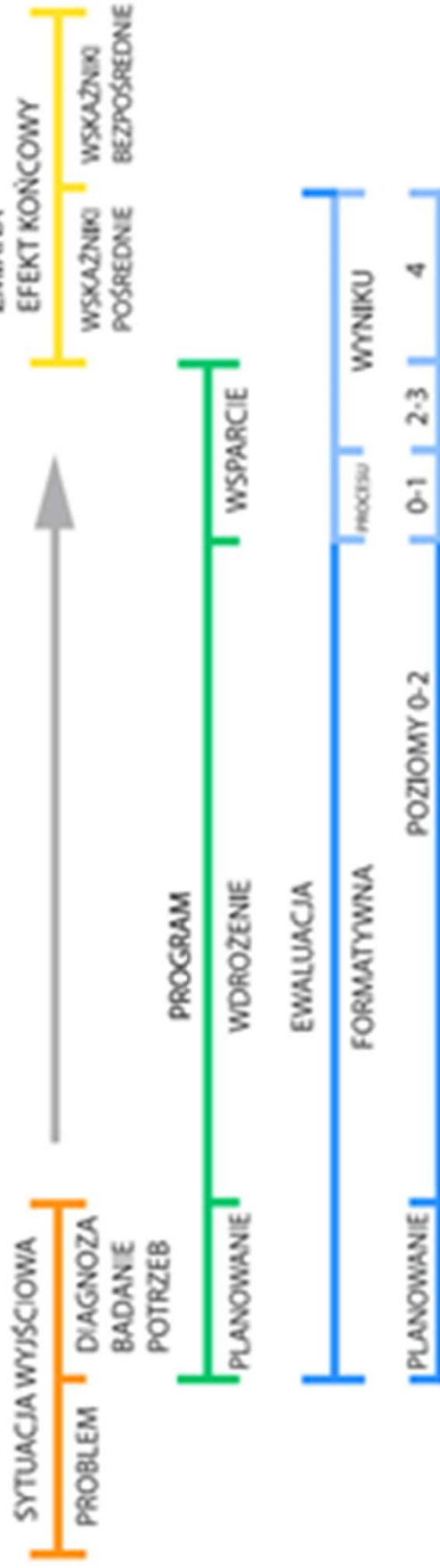
Model ewaluacji

Model 5-poziomowy a programy profilaktyczne

Ocena programu powinna się odbywać na 5 poziomach celów: (model Krikpatrica)
Ocena efektywności powinna być związana z analizą efektu.

Schemat ewaluacji

Wskaźniki jako narzędzia oceny programu

- Narzędzie sprawdzające czy idziemy we właściwym kierunku i jak zmierzyć osiągnięcie celu.
 - Wskaźniki zależą od spodziewanych rezultatów
 - Wg. Komisji Europejskiej wskaźnik to miernik wyznaczonego celu, zmobilizowanych zasobów, osiągniętego efektu, miernik jakości lub zmienne kontekstowa; wskaźnik musi składać się z definicji, wartości oraz jednostki miary
 - Wg. Nowaka : wskaźnik zdarzenia (własności) A jest takie zdarzenie (własność) B, że stwierdzenie jego istnienia, pojawienia się lub stopnia intensywności jest wykorzystane jako przesłanka, iż w określonych przypadkach z pewnością, z określonym prawdopodobieństwem lub przynajmniej prawdopodobieństwem wyższym niż przeciętne wystąpiło zdarzenie (własność) A
- (osiągnięcie wskaźnika A oznacza, iż osiągnięto cel B lub zaszło zjawisko C)**
- Wskaźnik to przyjęta przez nas miara wskazująca, że pewne zjawisko zaistniało (wystąpiło) – materialne lub liczbowe odzwierciedlenie danego zjawiska – „drogowskaz” czy prawidłowo został zrealizowany cel programu

Rodzaje wskaźników

- Definityjne ; mają zastosowanie gdy między zjawiskiem wskaźnikowanym a jego wskaźnikiem zachodzi relacja tożsama (przeprowadzenie warsztatów dla uczniów szkoły, jednostka miary: liczba warsztatów lub osoby uczestniczące w warsztatach uznały warsztat za ciekawy, jednostka miary: ocena w skali 1-5)
- Empiryczne (korelacyjne) – gdy zachodzi relacja między zjawiskiem a wskaźnikiem (np. cel: satysfakcja z udziału w warsztacie; definicja: zamiar zastosowania zdobytych umiejętności, jednostka miary: procent osób, które deklarują taki zamiar))
- Interferencyjne – stosowane gdy zjawisko wskaźnikowane nie jest obserwowalne, zaistnienie wskaźnika może być podstawą do wnioskowania o zaistnieniu danego zjawiska (wzrost wiedzy nt. uzależnień, def. wskaźnika: korzystanie z portalu wiedzy o uzależnieniach, jednostka miary: liczba wejść)
- W programach profilaktycznych stosuje się głównie wskaźniki korelacyjne i interferencyjne

Cechy dobrego wskaźnika

- Definicja wskaźnika – powinna być zgodna z celami programu
- Powinien być wykorzystywany regularnie (zależy od programu)
- Mierzony w sposób wiarygodny (powinien mierzyć nie tylko co zostało zrobione, ale również czy było to przydatne)
- Powinien gromadzić proste informacje, być łatwo zrozumiały i komunikatywny

Przeciwdziałanie niedoskonałością wskaźniki miękkie i twarde

- **Wskaźnik miękki** – ocenia efekt niezliczalny, związany z jakościowym wystąpieniem rezultatu , ze wzrostem lub spadkiem określonego zjawiska (tu zachowania, umiejętności np. wzrost aktywności dzieci nieśmiałych w grupie)
- **Wskaźniki twarde** – bazujące na danych finansowych
- wskaźnik ROI (return on investment; zwrot z inwestycji) ocena efektywności działania przedsiębiorstwa

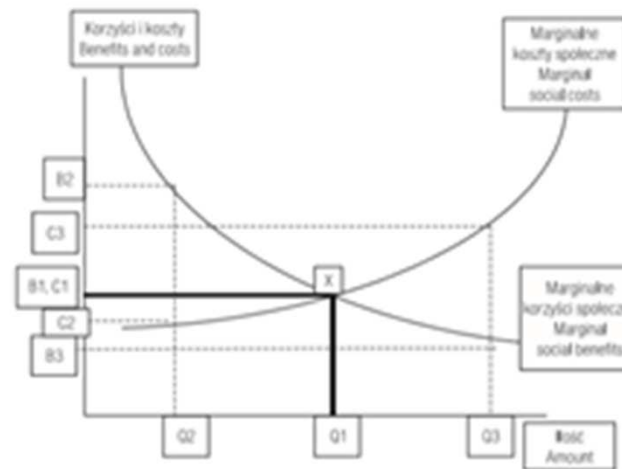
ROI= Zysk operacyjny opodatkowany / całkowite nakłady inwestycyjne
(Suma zysków (oszczędności) – koszty programu)/ koszty programu

- BCR(benefits costs ratio)= suma korzyści z inwestycji / suma kosztów z inwestycji
- wskaźnik finansowy, wskaźnik zwrotu z inwestycji ; daje odpowiedź na pytanie ile podmiot wprowadzający program zyskał w stosunku do poniesionych nakładów)

Analiza koszty/korzyści i koszty/użyteczność

- Wykorzystywana do oceny programów zdrowotnych
- Porównuje wartość zużytych przy realizacji programu zasobów (kosztów) z wartością wyników (korzyści) wynikających z programu.
- Można stosować wartości marginalne
- Problem z ustaleniem korzyści – może to być np. kwota niewydanych pieniędzy na leczenie, kwota niewydatkowana na dodatkowe lekcje

Porównanie marginalnych kosztów i korzyści

B2, B3 - korzyści; C2, C3 - koszty; C1, B1 - koszty i korzyści na poziomie punktu równowagi X; Q2, Q3 - liczba świadczeń zdrowotnych; Q1 - liczba świadczeń zdrowotnych na poziomie punktu równowagi X; X - punkt równowagi kosztów i korzyści marginalnych.
B2, B3 - benefits; C2, C3 - costs; C1, B1 - costs and benefits at the balance point X; Q2, Q3 - the number of health services; Q1 - the number of health services at the balance point X; X - the point costs balance and marginal benefits.

Źródło: Monney G.N., Russell E.M., Weir R.D.: Choices for health care. McMillan, London 1980, s. 55.

Ryc. 1. Równowaga kosztów i korzyści marginalnych.
Fig. 1. The balance between costs and marginal benefits.

Strategiczna Karta Wyników

- Można również wprowadzać własne mierniki (wskaźniki) oceny programów np. odsetek uczniów, który uważają, że przez zastosowanie programu zwiększają swoje umiejętności ; odsetek uczniów, którzy uważają, że program przyczynił się do lepszego osiągnięcia wyników w nauce
- Podobnie jest konstruowała Strategiczna Karta Wyników (Balenced Scorecard)
- Cel przygotowywania Strategicznej Karty Wyników:
 - Komunikacja i wyjaśnienie celów inwestorom, odbiorcom oraz dostawcom; wskazanie pracownikom i interesariuszom rzeczywistego znaczenia kierunków rozwoju
 - Rozpoznanie czynników, które wymagają szczególnego zwrócenia uwagi i decydują o efektach działalności; wskazanie problemów
 - Koncentracja uwagi na czynnikach o znaczącym znaczeniu, tzw. kluczowych czynnikach rozwoju
 - Dostarczenie informacji o stopniu realizacji zamierzonego celu
 - Wzrost zysków poprzez identyfikację i wykorzystanie potencjału organizacji

Strategiczna Karta Wyników

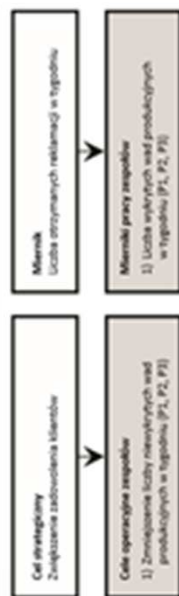
- Analiza działalności w 4 płaszczyznach:
 - Klienta
 - Finansów
 - Procesów celów
 - Rozwoju

} dobór mierników
oraz wskaźników, które służą do oceny stopnia realizacji
- Proponowane płaszczyzny analizy :
 - Ucznia (odbiorcy programu)
 - Finansów
 - Procesów
 - Rozwoju jednostki
- Najważniejsze – wskazanie celów i wskazanie mierników oceny

Perspektywa finansowa

Perspektywa klienta

Perspektywa procesów wewnętrznych

Perspektywa rozwoju

Budżet zadaniowy – zastosowanie wskaźników do realizacji zadań publicznych

- Ocena wydatków budżetowych nie tylko wg. Kryteriów wydatkowania funduszy , ale według oceny poszczególnych zadań.
- Wskaźniki wykorzystywane do oceny rezultatów
 - wskaźniki produktu (natychmiastowe, mierzą widoczne konkretne konsekwencje uzyskane w wyniku programu) - rozmiary (intensywność) wykonanych zadań – liczba przeszkolonych bezrobotnych
 - Wskaźniki wyniku (mierzą uzyskane przez beneficjentów efekt programu spowodowany zwykle po użytkowaniu (wykorzystaniu) określonej grupy produktów lub usług) – efekty bezpośrednie lub faktyczne „wprowadzenia” zadania – liczba bezrobotnych, którzy znaleźli pracę
 - Wskaźniki oddziaływania (mierzą długoterminowe oddziaływanie – efekt lub konsekwencję, będące realizacją programu) - oceniające poziom lub warunki życia obywateli – stopa bezrobocia
- Dwie grupy wskaźników : skuteczności (mierzą stopień osiągnięcia zamierzonych celów; odsetek uczniów szkoły, którzy zdali egzamin maturalny) oraz efektywności (mierzą zależność pomiędzy nakładami a osiągniętymi efektami (wynikami); wydatki oświatowe na 1 ucznia)

Problemy interpretacyjne wskaźników efektywności

- Problemy interpretacyjne wskaźnika – czy pożądanym jest wzrost czy spadek wskaźnika ? Należy jasno określić kierunek zmian wskaźnika!
- Milczące założenie, że wszystkie wydatki tak samo wpływają na wartość wskaźnika; można przeprowadzać analizę wskaźnika w zależności od różnych wydatków (kosztów).
- Efektywność wydatków w naturalny sposób spada, szczególnie gdy zbliżamy się do stanu optymalnego – zależność kwoty racjonalnych wydatków i poziomu wskaźnika mierzącego efekt tych nakładów często ma charakter nieliniowy.. Po przekroczeniu pewnej kwoty wydatków poziom wskaźnika może się znacznie zmienić. Należy wskazać racjonalny poziom docelowego wskaźnika wykonania programu !
- Ryzyko „fałszywej efektywności” – gdy przyjęty poziom wskaźnika nie jest adekwatny do celów, wykonania zadania

Wskaźniki efektywności mierzące relacje kosztów (wydatków) do uzyskanych efektów nie dają obrazu stopnia realizacji celów (skuteczności programu) powinny być uzupełnieniem analizy jakościowej programu

Źródło:

- Podręcznik tworzenia i ewaluacji wskaźników w lokalnych strategiach rozwoju. <http://www.wspolnytrakt.pl/wp-content/uploads/2011/01/podr.pdf>
- [http://www.pragapld.waw.pl/assets/files/ogloszenia2/spoleczne i zdrowie/2012/wsiz_ewaluacja.pdf](http://www.pragapld.waw.pl/assets/files/ogloszenia2/spoleczne_i_zdrowie/2012/wsiz_ewaluacja.pdf)
- <file:///D:/Downloads/Ewaluacja-krok-po-kroku.pdf>
- Anna Wieczorek-Szymańska PROBLEMATYKA OCENY EFEKTYWNOŚCI PROGRAMÓW ROZWOJU KOMPETENCJI PRACOWNIKÓW
- W. Misiąg. Koncepcja i wskaźniki budżetu zadaniowego a bilans potrzeb pomocy społecznej.
- http://wneiz.pl/nauka_wneiz/sip/sip34-2013/SiP-34-t1-23.pdf